

Financovanie cirkví v Maďarsku

Tibor Fedor

Základné právne fundamenty vzťahu medzi štátom a cirkvami

O financovaní cirkví nemôžeme hovoriť bez toho, aby sme nevychádzali z ústavného vzťahu medzi štátom a cirkvami.

V Maďarsku vzťah štátu a cirkví vymedzuje Ústava, resp. z nej vychádzajúci ústavný zákon o slobode svedomia, ako aj zákon č. IV z roku 1990 o cirkvách. Ústavný súd sa vo viacerých uzneseniach venoval otázkam vzťahu medzi štátom a cirkvami, vrátane podpory pre cirkvi.

1. Tieto zákonné normy zaručujú *slobodu svedomia a vierovyznania, slobodu náboženského zhromažďovania a spolčovania*. Na základe zákona č. IV. z roku 1990 môže cirkev založiť najmenej 100 osôb, žiadosť o založenie cirkvi treba zaslať na miestne príslušný župný súd, v Budapešti na Súd hlavného mesta. Súd môže žiadosť posúdiť iba z toho hľadiska, či nie je v rozpore s Ústavou alebo iným zákonom, inú možnosť zvažovania pri registrácii cirkvi nemá. Zákonne registrované *cirkvi, konfesie, náboženské spoločenstvá sú rovnoprávne*. Prirodzene, právo na slobodné náboženské vyznanie je pre občanov zabezpečené aj *individuálne*, teda mimo cirkví, konfesií, resp. toto svoje základné ústavné právo môžu uplatňovať aj podľa zákona o združovaní (zákon č. II. z roku 1989; spolok musí mať najmenej desať členov).

2. V Maďarsku *štát a cirkvi pôsobia oddelene*. Štát nemôže vytvoriť nijaký orgán na riadenie či kontrolu cirkví. Štát musí byť v otázkach svetonázoru neutrálny. *Oddelenosť a neutralita* však zároveň nevylučujú, aby štát nebral ohľad na také osobitosti cirkví, ktoré ich odlišujú od iných spoločenských organizácií, spolkov, záujmových združení atď. (v princípe kvôli podstate náboženstva, ktoré determinuje celú osobnosť človeka), *aby nespolupracoval* s cirkvami v súvislosti s ich verejnoprospešnou činnosťou, aby aj materiálne *nepodporoval* (financie, nehnuteľnosti) činnosť cirkví, a tým v podstate nepodporoval naplnenie základných ústavných práv.¹

3. Aktuálny vládny program deklaruje rešpektovanie slobody svedomia a náboženského presvedčenia občanov. Bez rozdielu zabezpečuje podmienky pre slobodný náboženský život a počíta s mravnou, výchovnou, kultúrnou, vzdelávacou a sociálnou činnosťou cirkví. Modernizáciou financovania cirkví podporuje účasť cirkví na plnení štátnych úloh.

Podpora pre cirkvi

Financovanie cirkví v zásade ustanovuje zákon č. CXXIV z roku 1997. Výšku podpory stanovujú ročné rozpočtové zákony. Kde to osobitne neoznačujeme, tam pre informáciu poskytujeme údaje zo zákona o rozpočte z roku 2007² (tabuľka č. 1).

1 SÓLYOM, László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Budapest, Osiris, 2001.

2 Zákon č. CXXXVII z roku 2006.

Tabuľka č. 1:

Centrálne rozpočtové príspevky na cirkevné účely – 2007	v mld. forintov
Cirkevné verejné zbierky a osvetové inštitúcie	500,0
Výučba náboženstva	3 305,4
Činnosť základných cirkevných inštitúcií, darovanie a doplnenie z daní fyzických osôb	10 819,0
Renta za neodovzdané nehnuteľnosti	8 710,0
Vyrovnanie mzdy cirkevných osôb, ktoré slúžia v obciach s menej než 5 000 obyvateľmi	1 620,7
Rekonštrukcia cirkevného kultúrneho dedičstva a iné investície	544,9
Spolu	25 500

Centrálne rozpočtové príspevky na cirkevné účely – 2008	v mld. forintov
Cirkevné verejné zbierky a osvetové inštitúcie	325,0
Výučba náboženstva	3 305,4
Činnosť základných cirkevných inštitúcií, darovanie a doplnenie z daní fyzických osôb	11 862,0
Renta za neodovzdané nehnuteľnosti	8 990,0
Vyrovnanie mzdy cirkevných osôb, ktoré slúžia v obciach s menej než 5 000 obyvateľmi	1 620,7
Rekonštrukcia cirkevného kultúrneho dedičstva a iné investície	325,0
Podpora cirkevného školstva a kultúry	50,0
Spolu	26 478

1. Štát priamo podporuje cirkev pri vykonávaní verejných úloh:

– *Cirkevné vzdelávacie inštitúcie* dostávajú normatívnu – v minulosti stanovenú na základe počtu žiakov, od 1. septembra 2007 na základe počtu skupín –, ako aj doplnkovú podporu od štátu v tej miere, v akej vykonávajú štátne úlohy. V praxi to funguje tak, že cirkvi, ktoré prevádzkujú školy, dostávajú pomernú časť z priemernej dodatočnej samosprávnej podpory pre školy, čo umožňuje, aby občania vyžadujúci cirkevnú školu dostali tieto služby zdarma (podľa údajov ministerstva školstva a kultúry dosiahla v roku 2006 normatívna a doplnková podpora pre cirkevné školy spolu takmer 49 miliárd forintov – vid' tabuľku č. 2). Ak zoberieme do úvahy aj internáty, cirkvi v Maďarsku prevádzkujú vyše 500 vzdelávacích inštitúcií, ktoré navštevuje takmer 90-tisíc žiakov. Takýto spôsob dotácií pôvodne stanovil Ústavný súd,³ podobná formulácia sa dostala aj do vládnej dohody

3 Uznesenie Ústavného súdu č. 22/1997 (z 25. apríla 1997).

Tabuľka č. 2: Podpora cirkevných vzdelávacích inštitúcií v rokoch 2003 – 2006

Rok	2003	2004	2005	2006*
Normatív	25 472	27 540	29 586	30 145
Doplnková podpora	11 724	11 552	11 082	11 515
Doplnok záverečného účtu	1 409	912	2 700	7 268
Spolu (v mil. forintov)	38 605	40 004	43 368	48 928

* Z hľadiska podpory cirkevných vzdelávacích inštitúcií je posledným záverečným účtom ukončený rozpočtový rok 2006.

podpísanej s Apoštolskou Svätou stolicou v roku 1997⁴ a ako norma do školského zákona,⁵ resp. aj do zákona o financovaní cirkví. V súčasnosti vláda pripravuje nariadenie, ktoré by cirkevnú doplnkovú podporu vymedzovalo na základe odborných skupín (napr. materská škola, základná škola, gymnázium, stredná odborná škola atď.). V tejto súvislosti ešte prebiehajú rokovania medzi vládnymi orgánmi a cirkvami.

– Štát podporuje aj *cirkevné vysoké školstvo* (podpora na náboženské vzdelávanie je 2,42 mld. forintov, na cirkevné svetské vzdelávanie zasa 5,4 mld. forintov, na investície, obnovu a rozvoj je vyčlenených 90 miliónov forintov). Na cirkevných vysokých školách študovalo v školskom roku 2006/2007 24 400 poslucháčov.

– Štátny rozpočet podporuje aj *sociálne, zdravotné a kultúrne* cirkevné inštitúcie. Normatívna a doplnková podpora *cirkevných sociálnych inštitúcií* bola v roku 2006 vyššia než 11 mld. forintov pre celkovo vyše 15-tisíc podporovaných inštitúcií. Na podporu *cirkevných verejných zbierok* štátny rozpočet v roku 2004 vyčlenil takmer 800 miliónov forintov, v roku 2007 500 miliónov forintov; v roku 2008 suma klesla na 325 miliónov forintov, no cirkvi sa môžu o ďalšiu podporu uchádzať projektmi, resp. na tento účel môžu využiť aj inú, rastúcu podporu zo štátneho rozpočtu – renta, 1 % z dane fyzických osôb a doplnok (viď neskôr).

– Zákon o štátnom rozpočte na rok 2008 obsahuje *d ďalších* 50 miliónov forintov na podporu vzdelávacích a kultúrnych cieľov.

– Štát môže podporiť *rekonštrukciu* cirkevných *budov*, ktoré sú súčasťou kultúrneho dedičstva krajiny, ako aj *iné cirkevné investície*. (V rokoch 1999 – 2007 sa realizovali tisícky takýchto programov, suma vyčlenená na tento účel predstavovala v rokoch 2000 – 2002 ročne 4 mld. forintov – aj s ohľadom na milénium. Táto suma v roku 2003 klesla na 1 mld. forintov, v roku 2007 bolo na tento účel k dispozícii 544 mil. forintov, rozpočet na rok 2008 zasa vymedzuje sumu 325 mil. forintov. (Treba poznamenať, že z celoštátneho hľadiska majú cirkvi v správe takmer osemtisíc nehnuteľností.) Štátny rozpočet však z času na čas aj adresne podporuje nejakú *veľkú cirkevnú rekonštrukčnú investíciu* (ako bola napr. *synagóga na Ulici Dohány, Bazilika svätého Štefana* atď.). Štátna dotácia v týchto prípadoch dosiahla miliardové rozmery. V súčasnosti štátny rozpočet výrazne podporuje obnovu Matejovho kostola (Mátyás-templom) spolu s rekonštrukciou priláhlého Námestia sv. Juraja (v roku 2007 bolo na tento účel k dispozícii 613,7 mil. forintov, v roku 2008 je to 1,56 mld. forintov).

4 Zákon č. LXX z roku 1999.

5 Zákon č. LXXIX z roku 1993.

– Zákon o financovaní cirkví umožňuje, aby vláda pomohla cirkvám získať nehnuteľnosti potrebné na verejnoprospešnú činnosť (v súčasnosti na tento účel nie je v rozpočte vyčlenená nijaká položka).

2. Náboženskú činnosť cirkví podporuje štát nasledovnými spôsobmi:

– Občania Maďarskej republiky môžu poukázať 1 percento z daní niektorej z cirkví. Získanú sumu centrálny rozpočet v súčasnosti dopĺňa do výšky 0,9 percent progresívnej (zníženej o úľavy) dane fyzických osôb pre rôzne cirkvi, pričom berie do úvahy počet osôb, ktoré poskytli percento z dane (v roku 2007 to bolo 10,819 mld. forintov). V zmysle medzičasom prijatej novelizácie zákona sa od roku 2009 tento systém zmení tak, že cirkvi dostanú zo štátneho rozpočtu dvojnásobok *poukázanej sumy*, pri navýšení sumy sa však naďalej bude brať do úvahy počet darcov.⁶ Už spomínaná dohoda s Vatikánom pôvodne stanovovala, že štátny rozpočet je povinný navýšiť dary občanov Maďarska do výšky 0,5 % všetkých poukázaných progresívnych daní fyzických osôb. Tento prah je z garančných dôvodov naďalej zachovaný, hoci nemá praktický význam, v súčasnosti totiž približne 22 % daňovníkov poukazuje 0,32 % všetkých daní fyzických osôb cirkvám. Zdvojnásobenie darov štátom by teda výrazne prekročilo 0,5 %, a pokiaľ bude miera poukázanej podpory ďalej rásť, časom sa môže priblížiť k výške dnešného doplnku.

– Cirkvi sa môžu na základe dohody so štátom *o rente* vzdať nároku na časť svojich bývalých poštátnených nehnuteľností (aj túto zákonnú možnosť vytvorila dohoda s Vatikánom). Bola možnosť dohodnúť sa aj na doplnku renty, pokiaľ to z hľadiska náboženskej a verejnej činnosti danej cirkvi bolo odôvodnené (vzťahovalo sa to najmä na dve historické protestantské cirkvi – reformovanú a evanjelickú –, rozsah ich činnosti pri prevádzke inštitúcií prekročil mieru ich nehnuteľností, resp. ich organizácia založená na cirkevných zboroch neumožňovala, aby rentu za nie naturálne žiadané nehnuteľnosti využili cirkvi). Cirkvi sa za rentu zriekli nároku na nehnuteľnosti v celkovej hodnote 67,4 mld. forintov. Výška renty bola v rokoch 1998 – 2001 4,5 %, od roku 2001 5 % ročne. Renta sa každý rok valorizuje. Ročne pravidelne poukazovanú rentu – nárok na ňu trvá do zániku danej cirkvi bez právneho nástupcu, teda prakticky ju môžeme vnímať aj večný dar – môžu cirkvi slobodne využívať na *náboženské a verejné ciele* (v roku 2007 to bolo 8,71 mld. forintov). Rentu dostávajú tieto cirkvi (osobitne sú označené tie, ktoré dostávajú aj doplnok: Maďarská katolícka cirkev, Maďarská reformovaná cirkev (dopl.), Maďarská evanjelická cirkev (dopl.), Zväz maďarských židovských náboženských obcí, Budínska srbská ortodoxná eparchia (dopl.), Maďarská baptistická cirkev (dopl.)).

– Štát finančne podporuje cirkevnú *výučbu náboženstva*, pričom berie do úvahy aktuálny priemerný hodinový plat pedagógov. (O podporu môže každý rok požiadať ktorákoľvek zákonne registrovaná cirkev. Podporované cirkvi môžu v ktorejkoľvek verejnej vzdelávacej inštitúcii s týždennou periodicitou organizovať výučbu náboženstva, vzdelávací program určuje samotná cirkev. Na získanie podpory je potrebné uviesť len počet skupín, resp. žiakov. V roku 2007 využilo túto možnosť takmer 50 cirkví, štátny rozpočet na tento účel poskytol 3,3 mld. forintov.)

6 Zákon č. CXLVI z roku 2007 o novelizácii jednotlivých zákonov stanovujúcich rozpočet Maďarskej republiky na rok 2008.

– Za nepriamu podporu môžeme označiť to, že zákonne zaregistrované cirkvi môžu dať darcovi *potvrdenie* na uplatnenie daňovej úľavy za verejnoprospešný dar, ktorý je daňový úrad povinný akceptovať.

– Cirkvi sú úplne *oslobodené od osobných poplatkov* (teda nemusia platiť poplatky za úradné úkony alebo za získanie nehnuteľností).

– Cirkev je *oslobodená od daní*, ak na základe svojho príjmu z podnikateľskej činnosti v predchádzajúcom daňovom období nemá príjmovú povinnosť voči centrálnemu rozpočtu.

– *Cirkevné osoby* sú zo zákona *kvalifikované ako poistené*, cirkev platí odvody z minimálnej mzdy, za čo môže využiť široký okruh služieb zdravotného poistenia a sociálnych podporných.

– Príjem duchovných, ktorí slúžia v malých obciach, vyrovnáva štát na základe dohody s cirkvami. (Dnes má takúto dohodu desať cirkví – Maďarská katolícka cirkev, Maďarská reformovaná cirkev, Maďarská evanjelická cirkev, Maďarská baptistická cirkev, Maďarská unitárska cirkev, Evanjelické kvetné spoločenstvo, Maďarská ortodoxná eparchia konštantinopolského patriarchátu, Budínska srbská ortodoxná eparchia, Maďarská rumunská ortodoxná eparchia. Rozpočet na tento účel vyčleňuje 1,62 mld. forintov.)

– Štát osobitne podporuje *prevádzku židovských cintorínov*. (Podpora prakticky nahrádza vyrovnávanie príjmu duchovných v malých obciach – v dôsledku známych tragických historických dôvodov v malých obciach prakticky nepôsobí ani jeden židovský duchovný.)

– V minulosti boli cirkvi v širokom rozsahu *oslobodené aj od cla*, a to za lieky, potraviny, odev, liturgické a zdravotnícke zásielky zaslané cirkevným zborom bez protislužby. Po vstupe do EÚ táto výsada stratila význam.

– Na základe zásad slušnosti bolo možné požiadať o *vrátenie* všeobecnej dane z obratu z cirkevných investícií (bol to všeobecný postup po odškodnení a vysporiadaní cirkevného nehnuteľného majetku), táto možnosť však po 1. máji 2004 – po vstupe do EÚ – zanikla.

– V minulosti štát ročne z rozpočtu poskytoval aj podporu na *medzinárodnú činnosť cirkví* (v rokoch 2007 – 2008 táto položka v zákone o rozpočte nefiguruje).

Pre informáciu uvedieme, že výška podpory na financovanie cirkví v najužšom slova zmysle (do sumy nie je zahrnutá podpora pre cirkevné vzdelávacie, sociálne a zdravotné inštitúcie, ani náklady na vysporiadanie cirkevných nehnuteľností) bola v roku 1991 1127 mld. forintov, v roku 2008 26 478 mld. forintov. Podpora sa teda od zmeny režimu zvýšila na viac než dvadsaťnásobok. Dôvody treba v zásade hľadať v rozšírení cirkevného inštitucionálneho systému, ktorý úzko súvisí s priebežnosťou majetkového vysporiadania nehnuteľností, v zavedení systému darovania 1 % z dane a systému vyrovnania, ako aj v zavedení renty a doplnku za nehnuteľnosti. Podrobná analýza prekračuje rámce tejto štúdie.

Niekoľko slov o vysporiadaní cirkevného majetku

Hoci vysporiadanie cirkevných nehnuteľností svojím charakterom nespadá do financovania cirkví (ide o vrátenie bývalých cirkevných nehnuteľností, resp. o odškodnenie za poštátnené cirkevné nehnuteľnosti a nie o podporu, na druhej strane sa na odškodnení za odovzdané nehnuteľnosti podieľajú samosprávy, resp. štátne orgány), krátko sa však o ňom musíme zmieniť. Na jednej strane kvôli významnému dosahu na rozpočet, na druhej strane preto, lebo tento proces zásadne prispieva k významnému nárastu počtu cirkevných budov a inštitúcií, pričom táto otázka súvisí aj s financovaním cirkví.

Takmer bezprostredne po zmene režimu (v roku 1991) sa prijatím predmetného zákona⁷ začal proces, ktorého cieľom bolo *majetkové vysporiadanie bývalých cirkevných nehnuteľností*. Zákon cirkvám umožnil požiadať o vrátenie nehnuteľností, slúžiacich na náboženský život, resp. verejné (výchovno-vzdelávacie, sociálne, zdravotnícke, kultúrne) ciele, ktoré boli po 1. januári 1948 (v podstate po vzniku diktatúry jednej strany) bez odškodnenia poštátnené. Cirkvi ich mohli žiadať späť na podobné ciele alebo mohli požiadať o finančné odškodnenie na vybudovanie nehnuteľností na stanovené funkcie.

Cirkvi na základe zákona celkovo predložili vyše osemtisíc žiadostí. Čo sa týka počtu predložených žiadostí, 52 – 53 % tvorili žiadosti Maďarskej katolíckej cirkvi, 35 – 36 % Maďarskej reformovanej cirkvi, 6 – 6,5 % Maďarskej evanjelickej cirkvi, 4 – 4,5 % Zväzu maďarských židovských náboženských obcí a 1 % tvorili žiadosti menších cirkví. Čo sa však týka hodnoty nehnuteľností, tam badať, aj s ohľadom na údaje z výsledného registra, významné rozdiely. Kvóta Maďarskej katolíckej cirkvi presahuje 67 % celkovej hodnoty, kvóta Maďarskej reformovanej cirkvi však výrazne zaostáva nielen za 30 % pomerom podľa počtu žiadostí, ale aj za 20 % zastúpením jej veriacich v celej krajine. (Výskum rozdielnej štruktúry pôvodného majetku oboch cirkví, ako aj dôvodov by si vyžiadala osobitnú štúdiu.) V prípade ostatných cirkví sa finančná kvóta približuje k pomeru počtu žiadostí.

V rokoch 1992 – 2007 sa 30 % predložených žiadostí riešilo *uzneseniami vlády* – verejno-správnymi uzneseniami, ktoré ich realizovali –, 23 % prostredníctvom poukázania *renty* na základe dohody s cirkvami, 12 % *zasa priamou dohodou* medzi samosprávami, resp. správami nehnuteľností v štátnom majetku a orgánmi cirkvi, ktoré žiadosť predložili. Na základe údajov, ktoré máme k dispozícii, sme konštatovali, že o čosi viac než 30 % predložených cirkevných žiadostí *nepatrilo pod pôsobnosť zákona*, preto ich predkladajúce cirkevné orgány stiahli alebo žiadosti boli zamietnuté. (V súvislosti s pomerne vysokým počtom týchto žiadostí musíme poznamenať, že žiadosť musela vyhovovať viacerým prísny podmienkam, pričom aj absencia jednej skutkovej podstaty už neumožňovala žiadosti vyhovieť.) Prevažná väčšina stiahnutých alebo zamietnutých žiadostí vyhovovala viacerým kritériám zákona, ale nie všetkým. (Nebola teda reč o tom, že by ktorákoľvek cirkev neprávom požadovala nehnuteľnosti, ktoré nespádali pod pôsobnosť zákona.) V súčasnosti *na vysporiadanie* do konečného termínu 2011 *čakajú* už len 2 % žiadostí. V tejto súvislosti musíme spomenúť, že vláda v septembri 2005 prijala uznesenie o urýchlenní procesu majetkového vysporiadania cirkevného majetku, čo znamená, že koordinačné komisie prerokovali otázky cirkevného majetku (katolíckej, srbskej ortodoxnej cirkvi, Zväzu maďarských židovských náboženských obcí) a vytvorili register nehnuteľností. Register vláda v apríli 2006 schválila a zaviazala sa do roku 2011 na základe časového rozvrhu vyplatiť odškodnenie s tým, že suma odškodnenia bude každý rok valorizovaná. (Týmto sa pohľadávky voči štátu prakticky stali zhodnotiteľné vo finančných ústavoch.) V súčasnosti ešte treba do roku 2011 vyriešiť o čosi menej než 200 žiadostí protestantskej (reformovanej a evanjelickej) cirkvi, ktorá sa do urýchlennia procesu nezapojila; na základe ceny z roku 1999 ide o nehnuteľnosti v hodnote 3,6 mld. forintov.

V súvislosti *s doterajším* vysporiadaním cirkevného majetku na základe vládných rozhodnutí 41,7 % z vyše 100 mld. forintov, ktoré boli do roku 2007 *vyplatené a viazané na nasledujúce roky*, *patri samosprávam* (prevažná časť bývalých cirkevných nehnuteľností sa v roku 1990 dostala zo štátneho do samosprávneho vlastníctva a zväčša v týchto nehnuteľnostiach sídli inštitúcia samosprávy), 42,6 % *dostali cirkvi* pod hlavičkou finančného

7 Zákon č. XXXII z roku 1991 o majetkovom vysporiadaní bývalých cirkevných nehnuteľností.

Tabuľka č. 3: Súhrnná tabuľka 1992 – 2007

Cirkvi	Vysporiadané nehnuteľnosti				Na vysporiadanie čakajúce nehnuteľnosti			
	Vysporiadané uznesením vlády		Renta		Priama dohoda	Nespadali pod pôsobnosť zákona (zamietnuté, stiahnuté žiadosti atď.)	Počet	Hodnota v mil. forintov
	Počet	Hodnota v mil. forintov	Počet	Hodnota v mil. forintov				
Maďarská katolícka cirkev	1252	72589,493	1154	42022,752	571	1192	4	87,5*
Maďarská reformovaná cirkev	926	15366,371	343	6633,4	389	1210	139	1764,8
Maďarská evanjelická cirkev	254	6324,538	76	4270,2	99	90	52	1761
Zväz maďarských židovských náboženských obcí	29	4580,72	154	13511	4	140	0	0
Budínska gréckovýchodná srbská cirkev	21	1086,915	2	848	5	13	0	0
Maďarská rumunská ortodoxná cirkev	7	77,835				9	0	0
Maďarská ortodoxná cirkev	3	28				3	0	0
Maďarská metodistická cirkev	2	200					0	0
Cirkev adventistov siedmeho dňa	2	169				6	0	0
Maďarská unitárska cirkev	1	50,43				1	0	0
Slobodná cirkev Armády spásy	1	0			1		0	0
Maďarskí Jehovovi svedkovia						1	0	0
Maďarská baptistická cirkev	4	192,5	2	121	2	5	0	0
Spolu:	2502	100665,802	1731	67406,352	1071	2670	195	3613,3

* Táto suma sa môže výrazne zvýšiť, ak napr. niektorá škola nebude odovzdaná s funkciou.

odškodnenia, 15,7 % nedostali *ani cirkevné, ani samosprávne orgány*. Pod poslednou kategóriou treba chápať prevažne *štátne – najmä vysokoškolské – inštitúcie*. V tejto súvislosti poukážeme na to, že v minulosti bol pomer cirkví na sume odškodnenia oveľa menší. Pomer cirkevného odškodnenia začal rásť sčasti v dôsledku novelizácie zákona v roku 2001 (ktorá zrušila výnimočný charakter finančného odškodnenia cirkví), no najviac narástol po prijatí už spomínaného vládneho rozhodnutia o urýchlení procesu.

Ak teda zoberieme do úvahy cirkevné nehnuteľnosti, ktoré boli vysporiadané *rozhodnutím vlády v hodnote vyše 100 mld. forintov*, bývalý cirkevný majetok v hodnote *67,4 mld. forintov* vykúpený *rentou* a 3,6 miliardovú hodnotu (na základe ceny z roku 1999) nehnuteľností, ktoré *treba vysporiadať do roku 2011*, môžeme skonštatovať, že vysporiadanie cirkevného majetku sa týkalo nehnuteľností, ktorých *úhrnná hodnota presahovala 170 mld. forintov*. V tejto sume, prirodzene, nie sú zahrnuté záležitosti vyriešené bezprostrednou dohodou – je ich vyše tisíc, ani požiadavky (niekoľko tuctov) riešené vládny rozhodnutím, ale bez rozpočtových záväzkov, keďže ich hodnota nebola stanovená (tabuľka č. 3).

V dôsledku procesu vysporiadania cirkevného majetku cirkvi získali niekoľko tisíc nehnuteľností, slúžiacich na náboženský život a verejné ciele, čo prispelo k inštitucionálnemu zabezpečeniu uplatnenia práva na slobodu svedomia a vierovyznania v Maďarsku.